

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Як підтримати дітей- підлітків?

Зміни у стосунках між підлітками

**Доктор Гражина Катра
Доктор Кароліна Малек**

UNIWERSYTET
WARSZAWSKI

WYDZIAŁ NAUK
EKONOMICZNYCH

ПОЧУТТЯ ІДЕНТИЧНОСТІ

Внутрішня структура, яка стосується власної особистості людини, віддзеркалює відчуття її відокремленості від інших, безперервності та інтенційності (навмисності) /власної дієздатності (агентності)/

Включає у себе відповіді на такі питання

- Ким я був?
- Ким я є?
- Ким я хочу і збираюся бути?

Це **динамічна організація** прагнень, здібностей, переконань та індивідуальної життєвої історії

КОНЦЕПЦІЯ МАРСІЇ (CD 1.)

- **Прийнята / отримана / передана ідентичність** — прийняття моделей і переконань з минулого, які, як правило, пропонуються або прищеплюються іншою особою, спільнотою.
- **Здобута / осягнута ідентичність** — стан прийняття найважливіших життєвих рішень — прийняття зобов'язань — стається після періоду експериментувань і пошуків

КОНЦЕПЦІЯ ДЖЕЙМСА МАРСІЇ (CD 2.)

- **розпорошена (дифузна) ідентичність** (identity difusion) — відсутність конкретних поглядів, установок та пов'язаної з ними системи цінностей у царині ідеології, сфері міжособистісних контактів або у професійній сфері
- **мораторій ідентичності** — зупинка між пошуком і вибором. Люди розглядають різноманітні можливості (моделі та орієнтири) і випробовують нові ролі.

ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ

- Особиста ідентичність

- Хто я, який я, які МОЇ цілі, цінності, думки, норми...

Відповідь на це питання — це процес, пов'язаний з практичним відчуттям себе, пережитим у різний спосіб, у різних контекстах.

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ІДЕНТИЧНОСТІ

Головні чинники:

- попередні сімейні стосунки
- стать
- соціальне середовище — група однолітків

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА САМОПРИЙНЯТТЯ В

ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ (БАКЕРА, 2009)

Фактори, що впливають на прийняття себе в підлітковому віці

РОЛЬ КОНТАКТІВ З ОДНОЛІТКАМИ

Досвід, отриманий у групі однолітків:

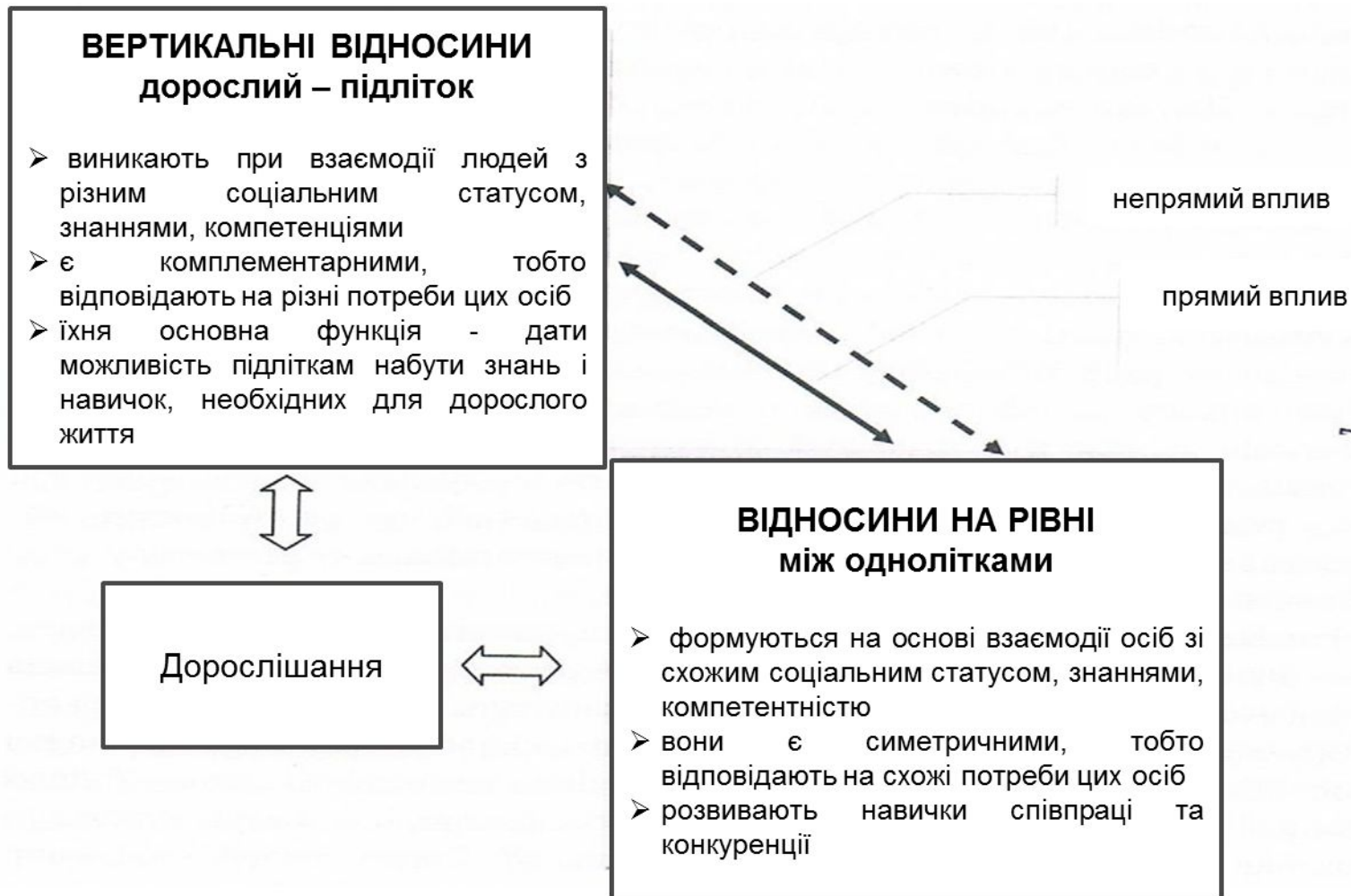
- розширення контактів
- розвиток навичок міжособистісного спілкування
- функціонування у якісно інших відносинах
- пошук авторитету, зразка для наслідування
- Початок глибинних стосунків, заснованих на ідентичності, роль альтер-его.

Дорослішання в сім'ї та прагнення до автономії

ТИПИ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН (БАКЕРА, 2009)

Типи соціальних відносин у підлітковому віці

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТОСУНКІВ У СІМ'Ї

Підлітковий вік — це період поступового встановлення нових правил і розвитку нових стосунків між батьками та дитиною.

До цього характер внутрішньосімейних стосунків визначали переважно батьки.

Головні процеси:

- **розширення автономії дитини-підлітка**
- **збереження прив'язаності / прихильності до батьків**

ФІЗИЧНА ЗРІЛІСТЬ ТА АВТОНОМІЯ

- Діти, які дорослішають швидше і раніше стають схожими на підлітків — незалежно від їхнього віку — частіше отримують дозвіл батьків на більшу незалежність.
- Батьки, які орієнтуються на фізичний розвиток та зовнішність дитини, ставляться до дітей, які досягли більшої фізичної зрілості, як до старших — у такій ситуації вони можуть сильно наполягати на тому, щоб дитина була незалежною, рішучою, самостійною в своїх діях.

ДОСЯГНЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ АВТОНОМІЇ

- Емоційна автономія — більша самосвідомість і незалежність у переживанні емоцій і почуттів, а також відповідальність за власні внутрішні емоційні спонукання
- Прояви емоційної автономії:
 - Деідеалізація батьків
 - Незалежність
 - Індивідуація
 - Сприйняття батьків як звичайних людей

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ / ПРИХИЛЬНОСТІ

- Якщо підлітки активно беруть участь у процесі становлення індивідуальної, окремої, відмінної від батьків особистості з власними поглядами - вони з більшою ймовірністю намагатимуться зрозуміти і пристосуватися поглядів своїх батьків, які відрізняються від їхніх власних.
- Молоді люди, які переживають період індивідуації, зазвичай зберігають прив'язаність та прихильність до сім'ї, підтримують психологічну близькість з батьками, чекають від них порад і схваленням, навіть коли проводять з ними менше часу.

КОНФЛІКТИ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

- Менше 25 % підлітків відчувають серйозні конфлікти з батьками (Брук та ін., 1990; Гурба, 2006; Сметана, 2010)
- Більшість підлітків поділяють погляди своїх батьків у фундаментальних питаннях (Гецас, Сефф 1997)
- Конфлікти зростають на початковому етапі підліткового віку та зменшуються у на другому етапі, а також виникають у стосунках з іншими людьми (Лорсен, 1995)
- Вони зачіпають відносно малозначні питання (Сметана 1988, 1993; Сметана, Гейнс, 1999; Гурба 2006)

НЕДОСТАТНІЙ КОНТРОЛЬ І НЕДОСТАТНЯ ОПІКА

- Деякі батьки підштовхують своїх дітей до самостійності, прагнучи звільнитися від відповідальності. Таким батькам важко переносити поширену в **ранньому підлітковому віці тенденцію залишатися дитиною**, бажання підлітка, щоб до нього ставилися часом як до дитини.
- У **середньому підлітковому віці** вони намагаються **прискорити незалежність** дітей, вимагаючи від них повної відповідальності за свої рішення і поведінку, а також встановлюючи для них правила поведінки.
- Коли дитина досягає **пізнього підліткового віку**, батьки **заохочують дитину виїхати з дому**. Їм здається, що дорослішання дітей ніколи не закінчується.

НАДМІРНИЙ КОНТРОЛЬ І НАДМІРНА ОПІКА

- Інші батьки болісно переживають те, що їхні діти дорослішають, і намагаються сповільнити цей процес. У ранньому підлітковому віці дитини вони насолоджуються проявами дитячості і намагаються їх зберегти.
- У середньому підлітковому віці дитини вони підтримують її залежність, керуючи поведінкою дитини, приймаючи рішення за неї.
- При досягненні дитиною пізнього підліткового віку заохочують дітей до спільного проживання з ними — навіть тоді, коли діти вже працюють.

Як бути батьками підлітка?

Ірена Обуховська:

Демократизація
сімейного життя

- Принцип прийняття
- Принцип надійності
- Принцип поваги до близькості
- Принцип стабільності
- Принцип звернення з проханням
- Принцип послідовності/наслідків
- Принцип відкритості до інформації
- Принцип гумору
- Принцип спільного прийняття рішень

Йеспер
Йууль

- Підлітковий вік — це не хвороба
- Відповідальність підлітків
- Наслідки — батьки як «спаринг-партнери»
- Батьківська «влада» (?)
- Радійте своїм дітьми
- Домашня атмосфера
- Прийняття

ДОРОСЛІШАННЯ В СІМ'Ї

— підсумок

Підлітковий вік — це період змін у сімейних стосунках — набуття автономії та перегляду стосунків між дитиною та батьками.

Підлітковий вік є джерелом неоднозначних почуттів для підлітків та їхніх батьків.

Досягнення автономії та більш зрілих стосунків у сім'ї залежить від батьківського стилю здійснення сімейного виховання, а також від того, як сприймає їх дитина за шкалою фізичної та соціальної зрілості.

СТОСУНКИ В СІМ'Ї ТА СТОСУНКИ З РОВЕСНИКАМИ

Батьки загалом сприймаються за переважно ласкавих людей, які можуть підтримати та допомогти у складних ситуаціях, за таких, хто заслуговує на довіру і дає відчуття власної гідності.

Однолітки сприймаються як більш комунікабельні, вони більше підходять для вислуховування сокровенних зізнань

Сприйняття підтримки в залежності від віку дитини (Фурман, Бюрместер 1992):

- До 9-го року життя — батьки
- 12-15 років — батьки = друзі
- Після 15 років — друзі

ДОРΟΣЛІШАННЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Нові виклики, що стоять перед сучасною молоддю, можна звести до двох основних завдань:

- Досягнення ідентичності не означає завершення її формування. Її сталою складовою має бути орієнтація на безперервний і всебічний розвиток особистості (когнітивний, емоційний, професійний та соціальний).
- розвиток мережі соціальних зв'язків, які, як виявилось, є більш важливими для добробуту та розвитку молоді, ніж абстрактні соціальні компетенції (Ларсон та ін., 2002).

НАСТРОЄНІСТЬ ТА ВМІННЯ, НЕОБХІДНІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

- рефлексивність,
- відкритість до навколишнього світу та інших людей,
- вміння критично опрацьовувати досвід і знання інших,
- уміння перейти до перспективної діяльності в усіх її проявах (Катра, 2008),
- зосередженість на проактивній майстерності (Бандура, 2001) та проактивній саморегуляції (Катра, 2016).